

METODE DE DETERMINARE A UNOR PRIMITIVE CONDIȚIONATE

D.M.BĂȚINEȚU- GIURGIU si Augustin SEMENESCU

În aceasta lucrare vom prezenta câteva propoziții care se constituie în tot atâtea metode unitare de abordare a unor clase de probleme publicate în diferite reviste sau culegeri de probleme de matematică.

Propoziția 1 . Fie $f, g : \mathbf{R} \rightarrow \mathbf{R}_+$ funcții derivabile iar $u, v : \mathbf{R} \rightarrow \mathbf{R}$ funcții continue cu proprietățile :

$$f'(x) = u(x) \cdot f(x), g'(x) = u(x) \cdot g(x) - v(x), \forall x \in \mathbf{R} \quad (1)$$

Dacă există numerele reale nenule a, b și $I \subset \mathbf{R}$ (I interval) astfel încât $a \cdot f(x) + b \cdot g(x) \neq 0, \forall x \in I$, atunci primitiva funcției $h : I \rightarrow \mathbf{R}$,

$$h(x) = \frac{f(x) \cdot v(x)}{(a \cdot f(x) + b \cdot g(x))^2} \text{ este funcția }$$

$$H : I \rightarrow \mathbf{R}, H(x) = \frac{1}{b} \cdot \frac{f(x)}{a \cdot f(x) + b \cdot g(x)} \quad (2)$$

Demonstrație . Observăm că

$$H'(x) = \frac{1}{b} \cdot \left(\frac{f(x)}{a \cdot f(x) + b \cdot g(x)} \right)' =$$

$$\begin{aligned}
&= \frac{1}{b} \cdot \frac{f'(x) \cdot (a \cdot f(x) + b \cdot g(x)) - f(x) \cdot (a \cdot f'(x) + b \cdot g'(x))}{(a \cdot f(x) + b \cdot g(x))^2} = \\
&= \frac{1}{b} \cdot \frac{b \cdot f'(x) \cdot g(x) - b \cdot f(x) \cdot g'(x)}{(a \cdot f(x) + b \cdot g(x))^2} = \frac{f'(x) \cdot g(x) - f(x) \cdot g'(x)}{(a \cdot f(x) + b \cdot g(x))^2} = \\
&= \frac{u(x) \cdot f(x) \cdot g(x) - f(x) \cdot g'(x)}{(a \cdot f(x) + b \cdot g(x))^2} = \frac{f(x) \cdot (u(x) \cdot g(x) - g'(x))}{(a \cdot f(x) + b \cdot g(x))^2} = \\
&= \frac{f(x) \cdot (u(x) \cdot g(x) - u(x) \cdot g(x) + v(x))}{(a \cdot f(x) + b \cdot g(x))^2} = \frac{f(x) \cdot v(x)}{(a \cdot f(x) + b \cdot g(x))^2} = h(x) ,
\end{aligned}$$

ceea ce demonstreaza propozitia .

Propozitia 2 . Fie $f, g : \mathbf{R}_+ \rightarrow \mathbf{R}_+$ functii derivabile iar $u, v : \mathbf{R}_+ \rightarrow \mathbf{R}$ functii continue astfel incat

$$f'(x) = u(x) \cdot f(x), \quad g'(x) = u(x) \cdot g(x) - v(x), \quad \forall x \in \mathbf{R}_+ \quad (3)$$

Daca exista $a \in \mathbf{R}_+$, $b \in \mathbf{R}_+^*$ si intervalul $I \subset \mathbf{R}_+$ cu proprietatea ca $a \cdot f(x) + b \cdot g(x) > 0$, $\forall x \in I$, atunci primitiva functiei, $h : I \rightarrow \mathbf{R}$, $h(x) = \frac{v(x)}{a \cdot f(x) + b \cdot g(x)}$ este functia $H : I \rightarrow \mathbf{R}$, $h(x) = \frac{1}{b} \cdot U(x) - \frac{1}{b} \cdot \ln (a \cdot f(x) + b \cdot g(x))$ unde $U : \mathbf{R}_+ \rightarrow \mathbf{R}$ este o primitiva a functiei u .

Demonstratie . Intr-adevar ,

$$\begin{aligned}
H'(x) &= \frac{1}{b} \cdot U'(x) - \frac{1}{b} \cdot \frac{(a \cdot f(x) + b \cdot g(x))'}{a \cdot f(x) + b \cdot g(x)} = \\
&= \frac{1}{b} \cdot u(x) - \frac{1}{b} \cdot \frac{a \cdot f'(x) + b \cdot g'(x)}{a \cdot f(x) + b \cdot g(x)} = \\
&= \frac{a \cdot u(x) \cdot f(x) + b \cdot u(x) \cdot g(x) - a \cdot f'(x) - b \cdot g'(x)}{b \cdot (a \cdot f(x) + b \cdot g(x))} = \\
&= \frac{a \cdot (u(x) \cdot f(x) - f'(x)) + b \cdot (u(x) \cdot g(x) - g'(x))}{b \cdot (a \cdot f(x) + b \cdot g(x))} = \\
&= \frac{b \cdot v(x)}{b \cdot (a \cdot f(x) + b \cdot g(x))} = \frac{v(x)}{a \cdot f(x) + b \cdot g(x)} = h(x)
\end{aligned}$$

ceea ce demonstreaza propozitia .

In continuare vom considera polinomul $P_n = 1 + \frac{X}{1!} + \frac{X^2}{2!} + \dots + \frac{X^n}{n!} \in \mathbf{R}_+^*[X]$. Observam ca functia $g : \mathbf{R} \rightarrow \mathbf{R}$, $g(x) = P_n(x)$ verifica ecuatia diferentiala

$$y - y' = \frac{x^n}{n!} \quad (4)$$

iar functia $f : \mathbf{R} \rightarrow \mathbf{R}$, $f(x) = e^x$ verifica ecuatia diferentiala omogena asociata ecuatiei (4) adica $y - y' = 0$.

Aplicatia 1.1. Sa se calculeze

$$\int \frac{x^n \cdot e^x}{(a \cdot e^x + P_n(x))^2} dx, \quad \text{unde } n \in \mathbf{N}^* \quad \text{si } a \in \mathbf{R} \quad (5)$$

D. Acu, (19320), G.M. 7/1982, pag. 284

Solutie. In propozitia 1 luam $b = 1$, $a \in \mathbf{R}$, $I = \mathbf{R}$, $u(x) = 1$, $\forall x \in \mathbf{R}$, $f(x) = e^x$, $g(x) = P_n(x)$, atunci $v(x) = \frac{x^n}{n!}$, $\forall x \in \mathbf{R}$ si deci

$$\int \frac{x^n \cdot e^x}{(a \cdot e^x + P_n(x))^2} dx = \frac{n! \cdot e^x}{a \cdot e^x + P_n(x)} + C .$$

Aplicatia 1.2. Sa se determine primitiva functiei

$$f : \mathbf{R}_+ \rightarrow \mathbf{R}_+^*, h(x) = \frac{e^x \cdot (2 \cdot n! \cdot \sin x + x^n)}{(e^x + P_n(x) + \sin x + \cos x)^2} \quad (6)$$

Solutie. In propozitia 1 luam $f(x) = e^x$, $u(x) = 1$, $\forall x \in \mathbf{R}_+$, $g(x) = P_n(x) + \sin x + \cos x$, $a = b = 1$ si astfel obtinem

$$v(x) = g(x) - g'(x) = P_n(x) + \sin x + \cos x - P_{n-1}(x) - \cos x + \sin x = \frac{x^n}{n!} + 2 \sin x .$$

Prin urmare

$$\int h(x) \cdot dx = \int \frac{e^x \cdot v(x)}{(e^x + f(x))^2} dx = \frac{e^x}{e^x + f(x)} + C \Leftrightarrow$$

$$\begin{aligned}
&\Leftrightarrow \int \frac{e^x \left(\frac{x^n}{n!} + 2 \sin x \right)}{(e^x + f(x))^2} dx = \frac{e^x}{e^x + f(x)} + C \Leftrightarrow \\
&\Leftrightarrow \int \frac{e^x \cdot (2 \cdot n! \cdot \sin x + x^n)}{(e^x + f(x))^2} dx = \frac{n! \cdot e^x}{e^x + f(x)} + C.
\end{aligned}$$

Aplicatia 1.3. Fie $g : \mathbf{R}_+ \rightarrow \mathbf{R}_+$ o functie derivabila si $v : \mathbf{R}_+ \rightarrow \mathbf{R}$ o functie continua astfel incat $g(x) = g'(x) + v(x)$, $\forall x \in \mathbf{R}_+$. Sa se determine

$$\int \frac{e^x \cdot v(x)}{(e^x + g(x))^2} dx \quad (7)$$

Solutie. Deoarece v si g sunt functii continue pe $\mathbf{R}_+$ rezulta ca $g' = g - v$ este continua pe $\mathbf{R}_+$. Prin urmare in propozitia 1 luam $a = b = 1$, $f(x) = e^x$, $u(x) = 1$, $\forall x \in \mathbf{R}_+$ si astfel $v(x) = g(x) - g'(x)$ de unde deducem ca

$$\int \frac{e^x \cdot v(x)}{(e^x + g(x))^2} dx = \frac{e^x}{e^x + g(x)} + C.$$

Aplicatia 2.1. Fie $f, g : \mathbf{R}_+ \rightarrow \mathbf{R}_+$ cu f derivabila, g continua astfel incat $f(x) = g(x) + f'(x)$. Daca $a, b, c \in \mathbf{R}$, nu toate nule si $I \subset \mathbf{R}_+$ este un interval cu proprietatea ca $a \cdot e^x + b \cdot f(x) + c \cdot P_n(x) \in \mathbf{R}^*$, $\forall x \in I$, atunci

$$\int \frac{b \cdot n! \cdot g(x) + c \cdot x^n}{a \cdot e^x + b \cdot f(x) + c \cdot P_n(x)} dx = n! \cdot (e^x - \ln |a \cdot e^x + b \cdot f(x) + c \cdot P_n(x)|) + C, (\forall).$$

D.M.Bătineţu-Giurgiu ([1]).

Demonstratie. Se observa ca

$$\begin{aligned}
\frac{b \cdot n! \cdot g(x) + c \cdot x^n}{a \cdot e^x + b \cdot f(x) + c \cdot P_n(x)} &= n! \cdot \frac{b \cdot g(x) + c \cdot \frac{x^n}{n!}}{a \cdot e^x + b \cdot f(x) + c \cdot P_n(x)} = \\
&= n! \cdot \frac{b \cdot (f(x) - f'(x)) + c \cdot (P_n(x) - P_{n-1}(x))}{a \cdot e^x + b \cdot f(x) + c \cdot P_n(x)} = \\
&= n! \cdot \frac{a \cdot (e^x - e^x) + b \cdot (f(x) - f'(x)) + c \cdot (P_n(x) - P_{n-1}(x))}{a \cdot e^x + b \cdot f(x) + c \cdot P_n(x)} =
\end{aligned}$$

$$= n! \cdot \left(1 - \frac{(a \cdot e^x + b \cdot f(x) + c \cdot P_n(x))'}{a \cdot e^x + b \cdot f(x) + c \cdot P_n(x)} \right)$$

de unde rezulta relatia din enunt .

Aplicatia 2.2. Sa se calculeze

$$\int_0^1 \frac{x^n}{e^x + P_n(x)} dx .$$

Cristinel Mortici , (23514), G.M. 3/1996, pag. 181

Solutie . Conform propozitei 2 rezulta ca

$$\int \frac{x^n}{e^x + P_n(x)} dx = n! \cdot (x - \ln (e^x + P_n(x))) + C$$

si atunci

$$\begin{aligned} \int_0^1 \frac{x^n}{e^x + P_n(x)} dx &= n! \cdot (x|_0^1 - \ln (e^x + P_n(x))|_0^1) = \\ &= n! \cdot \left(1 - \ln \frac{e + P_n(1)}{2} \right) . \end{aligned}$$

Aplicatia 2.3. Sa se calculeze $\int_0^1 \frac{f(x) - f'(x)}{e^x + f(x)} dx$ unde $f : \mathbf{R}_+ \rightarrow \mathbf{R}_+$ este o functie derivabila cu derivata continua .

D.M.Bătineţu-Giurgiu , (23875), G.M. 2/1998, pag. 85

Solutie. Este evident ca

$$\frac{f(x) - f'(x)}{e^x + f(x)} = \frac{e^x + f(x) - (e^x + f(x))'}{e^x + f(x)} = 1 - \frac{(e^x + f(x))'}{e^x + f(x)}$$

de unde rezulta ca

$$\int_0^1 \frac{f(x) - f'(x)}{e^x + f(x)} dx = (x - \ln (e^x + f(x)))|_0^1 = 1 - \ln \frac{e + f(1)}{1 + f(0)} .$$

Aplicatia 2.4. Sa se calculeze

$$\int \frac{x - 1 + \sin x - \cos x}{e^x + x + \sin x} dx ,$$

N. Sârbu și **Silviu Stossel**, Olimpiada județeană Giurgiu 1990

Soluție. În propoziția 2 considerăm $a = b = 1$, $f(x) = e^x$, $g(x) = x + \sin x$ și astfel obținem

$$\int \frac{x - 1 + \sin x - \cos x}{e^x + x + \sin x} dx = x - \ln(e^x + x + \sin x) + C.$$

Aplicația 2.5. Să se determine primitiva funcției următoare $f: \mathbf{R}_+ \rightarrow \mathbf{R}$, $f(x) = \frac{x^n + n! \cdot a^x \cdot (1 - \ln a)}{a^x + P_n(x)}$ unde $a \in (0, 1) \cup (1, \infty)$, $n \in \mathbb{N}^*$ și unde

$$P_n = 1 + \frac{X}{1!} + \frac{X^2}{2!} + \dots + \frac{X^n}{n!}.$$

Soluție. Fie $g: \mathbf{R}_+ \rightarrow \mathbf{R}$, $g(x) = a^x + P_n(x)$, funcție derivabilă cu $g'(x) = a^x \cdot \ln a + P_{n-1}(x)$

Rezultă atunci că

$$g(x) - g'(x) = a^x \cdot (1 - \ln a) + \frac{x^n}{n!} \Leftrightarrow n! \cdot (g(x) - g'(x)) = n! \cdot a^x (1 - \ln a) + x^n.$$

Cu această primitivă funcției din enunț este

$$\begin{aligned} \int f(x) dx &= \int_{g'(x)} \frac{n! \cdot (g(x) - g'(x))}{g(x)} dx = n! \cdot \int dx - \\ &- n! \cdot \int \frac{g'(x)}{g(x)} dx = n! \cdot x - n! \cdot \ln |g(x)| + C = \\ &= n! \cdot x - n! \cdot \ln g(x) + C = n! \cdot x - n! \cdot \ln (a^x + P_n(x)) + C. \end{aligned}$$

În continuare recomandăm cititorilor să rezolve folosind metodele prezentate în propozițiile 1 și 2 următoarele probleme:

1. Să se calculeze

$$\int \frac{a \cdot \cos x}{b \cdot e^{-x} + c \cdot (\sin x + \cos x)} dx.$$

Problema 21, a) din [3], pag. 6.

2. Să se calculeze

$$\int \frac{5 + \sin 2x + 3 \cdot \sin x + 5 \cdot \cos x}{\sin x + \cos x + 2} dx.$$

C.Caragea, Olimpiada judeteana Constanta, 1991

3. Sa se determine primitiva functiei $f : (1, \infty) \rightarrow \mathbf{R}$,

$$f(x) = \frac{x + \sin^2 x + \sin 2x}{x - \cos^2 2x}.$$

Dan Seclăman, problema 1.115 din [2], pag. 11

4. Sa se determine primitiva functiei $f : \left(0, \frac{\pi}{2}\right) \rightarrow \mathbf{R}$,

$$f(x) = \frac{(x+1) \cdot \sin x + (4-x) \cdot \cos x + 4}{(x + \sin x) \cdot (3 + \sin x + \cos x)}.$$

Dan Seclăman, problema 1.116 din [2], pag.12.

Bibliografie

1. Bătinețu-Giurgiu M.D., ASUPRA PROBLEMEI 2354 DIN G.M. 3/1996, Revista de Matematica din Craiova, CARDINAL Anul IX, Nr.1, 1998/1999, pag. 8
2. Bătinețu-Giurgiu M.D., Bătinețu-Giurgiu Maria, Bîrchi-Damian Ion, Chițimia Viorel, PRIMITIVE SI INTEGRALE, Editura BÎRCHI, Timisoara, 1998 .
3. Lupu Tudorel, PROBLEME DE ANALIZA MATEMATICA, Editura GIL, Zalau, 1996 .

A UNITARY WAY TO DETERMINE SOME INDEFINITE INTEGRALS

Abstract. In this paper the determination of the indefinite integrals for functions constructed by means of the solutions of some differential equations is approached in an unitary way. Numerous applications to the propositions proved in this paper are given .

Primit: 18.10.2000

D.M. Bătinețu-Giurgiu	Augustin Semenescu
Colegiul Național Matei Basarab	Universitatea Politehnică București
Str. Matei Basarab 32,	Splaiul Independenței 313
București	Sector 6, cod 77206